

ELS PALÍNDROMS MUSICALS

Jesús Lladó

Música reversible de l'Edat Mitjana al segle XXI

Els palíndroms musicals

1a edició: abril 2015

© Jesús Lladó Parellada

© DINSIC Publicacions Musicals, S.L.
Santa Anna. 10, E 3a - 08002 Barcelona

Disseny de la coberta:

Il·lustracions coberta i interiors: Jordi Corbella

Maquetació: DINSIC GRÀFIC

Imprès a: Service Point
Pau Casals, 161-163
08820 El Prat de Llobregat (Barcelona)

Dipòsit legal: B-10481-2015

ISBN: 978-84-96753-59-4

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresa la reprografia i el tractament informàtic, i també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

Distribueix: DINSIC Distribucions Musicals, S.L.
Santa Anna, 10, E 3a - 08002 Barcelona
Tel. 00 34-93.318.06.05 - Fax 00 34-93.412.05.01
e-mail: dinsic@dinsic.com
www.dinsic.com - www.dinsic.es - www.dinsic.cat

Jesús Lladó Parellada (Barcelona) és músic, imparteix classes de violí i dirigeix orquestra. Palindromista, co-president del **Club Palindromista Internacional** i Director-Editor de la revista **Semagames**. És autor - amb Pere Ruiz - de *Sé verla al revés*, Antología de autores del Club Palindrómico Internacional (Editorial Praxis, Mèxic 2008), *Paraules mirall* (Editorial Barcanova, 2013) - amb Maria Enrich i *Los palíndromos musicales* (Praxis 2013). Autor de prop de nou mil palíndroms, ha escrit més de dos-cents articles sobre palíndroms entre *Semagames* i revistes com *Sis Focs* (Tarragona), *Revista d'Iguallada*, *Paper de Vidre*, la italiana *La Sibilla*, etc ... Ha exposat diverses ponències en congressos i trobades internacionals de palindromistes. També ha traduït per a la revista *Word Ways*.

jesusllado@gmail.com

Sever revés

A finals dels anys vuitanta del segle passat, ai!, vaig començar a editar la revista ... *més*, la primera publicació de mots encreuats en català, i a publicar articles sobre joc verbal en el suplement de cultura del diari *Avui*, tot això sense sospitar on m'estava ficant. Un quart de segle més tard continuo sense saber del tot en quin alfaembolic m'he ficat, però tinc molts més elements de judici per comprendre la bogeria verbal. Un d'ells és que els palíndroms són llavors que germinen en cervells especialment preparats per als vaivens verbívors. Quan un palíndrom exerceix de llavor el verb florit desplega tota la seva potència i tira milles.

En el meu cas, vaig caure a la marmita dels jocs de paraules en llegir el palíndrom "Átale, demoníaco Caín o me delata" en el conte *Satarsa* de Julio Cortázar. Sens dubte, un dels moments decisius de la meua vida. A la introducció amb què l'amic Jesús Lladó encapçala aquest llibre llegeixo que a ell li va passar una cosa semblant llegint sobre palíndroms en un article meu a finals dels vuitanta. Com que era un dels primers que vaig publicar (concretament el cinquè), no m'ha costat gens de localitzar. Veig que, a banda de diversos palíndroms, hi figurava un debat entre anagramistes i palíndromistes que s'acabava de produir a les pàgines de *The Daily Telegraph*. En una columna que vaig retallar, del 4 de juliol de 1987, Philip Purser¹ reproduïa la controvèrsia que havia enfrontat al president del club d'anagramistes amb el president

1 A WAR OF WORDS, FROM EVERY ANGLE - Philip Purser - *The Daily Telegraph*, 04/07/1987

del club de palindromistes, extrapolada a les diatribes entre liberals i conservadors en plena època thatcheriana.

Dan Commer, president dels anagramistes, argumentava que el creador d'anagrames és més lliure per assaborir els encants de la vida perquè no ha cenyir-se a "l'absurditat cabalística de llegir les paraules cap enrere". Per la seva banda, el president dels palindromistes, sir Ron Norris, li clavava un sever revés en declarar que els anagramistes simplement estaven gelosos de la perfecció única dels palíndroms. Només cal llegir del dret i del revés aquest esplèndid llibre de Jesús Lladó per adonar-se que Norris tenia raó.

Màrius Serra

Pròleg

Un dia d'estiu de l'any 1988, vaig quedar bocabadat en llegir un article² del ludolingüista Màrius Serra on, per primera vegada a la vida, hi veia les paraules *palindromologia*, *palindròmic* i *palindromista*. L'impacte i la fascinació van ser de tal dimensió que mai més em van abandonar.

Les paraules derivades del mot palíndrom descobertes en aquell article van ser el detonant d'alguna cosa que romania en mi en estat letàrgic. Recordo vagament que quan era nen usava els jocs de paraules sense saber que ho eren. Amb els amics i familiars de la meua edat jugàvem de forma espontània a canviar de lloc les lletres de moltes paraules, donant-los així un altre sentit, gairebé sempre xocant, sense ser conscients que eren recursos lingüístics molt antics, com anagrames, bífons, contrapets, etc

A partir aquell article iniciàtic, vaig contactar amb Màrius Serra qui, per reblar-ho, m'informava sobre l'existència d'un "misteriós" club dedicat al cultiu d'aquelles rareses anomenades palíndroms. La gran notícia va ser seguida immediatament per un primer contacte epistolar (encara s'escrivien cartes en aquella època) amb els factòtums del que aleshores denominaven **Club Palindròmic Internacional**³: Josep M. Albaigès i Ramon Giné.

Aquest club, creat per Albaigès a Barcelona, el 1987, estava format per un nombre reduït de socis de diversos punts del planeta, que tenien per connexió el cultiu dels palíndroms.

2 TREBALLAR AMB LES LLETRES I EL CERVELL – Màrius Serra i Roig
– Diari AVUI – 24/08/1988

3 El 2010 el club va canviar el nom pel de Club Palindromista Internacional

Publicaven els seus descobriments i reflexions sobre els palíndroms en un gairebé “clandestí” butlletí anomenat *Semagames*⁴.

Aquest va ser el meu inici en una cosa que no he deixat mai més de conrear: els palíndroms. Vaig començar per buscar febrilment en diccionaris les paraules capicua i a confeccionar les meves primeres frases palindròmiques. Al mateix temps, a recomanació de Màrius Serra, vaig dedicar unes quantes hores a buscar en biblioteques tot el que hi havia relacionat amb allò tan fascinant. Com a resultat, a la fi de 1989, feia la meua primera aportació al número 5 de la revista *Semagames*.

Des de llavors, el cultiu apassionat, però tranquil, dels palíndroms m’ha portat a l’elaboració de prop de nou mil frases en català, unes quantes en castellà, més de dos-cents articles, entre *Semagames* i altres publicacions; l’edició (a quatre mans amb Pere Ruiz) de *Sé verla al revés*, *Antología de autores del Club Palindrómico Internacional* (Editorial Praxis, Mèxic 2008), *Paraules mirall*, amb Maria Enrich (Barcanova 2013) i *Los palíndromos musicales* (Praxis 2013). També la participació en trobades i congressos internacionals amb la lectura de ponències, així com algunes incursions en ràdio, televisió i premsa escrita. Actualment m’encarrego del manteniment de dos blogs dedicats als palíndroms:

Club Palindromista Internacional

(<http://cpalindromistai.blogspot.com.es/>)

CATPALS (<http://palscat.blogspot.com.es/>)

Paral·lelament, amb els anys he anat muntant una biblioteca especialitzada que reuneix un gran nombre de llibres, articles i material relacionat exclusivament amb els palíndroms.

4 El primer butlletí del CPI (1987), no tenia nom. Se n’hi van proposar diversos com ALBA HABLA, REVER, BUL CLUB.... Finalment els socis van triar *Semagames* i a partir del segon número ja es va anomenar així.

El 2003, a causa de la mort del palindromista pioner Ramon Giné, Josep M. Albaigès em proposa accedir a la direcció i redacció de la revista *Semagames*. Des del número 59, (anem pel 105) tinc el plaer i l'honor d'editar cada trimestre el que és el punt de reunió de les troballes i elucubracions d'uns quants més apassionats pels palíndroms, escampats per la península ibèrica, Europa i Amèrica Llatina.

Un dels fets que més m'ha satisfet darrerament, ha estat el propiciar l'obertura de l'arxiu **Fons Ramon Giné del CPI** a la Biblioteca Central d'Igualada, ciutat on resideixo. Aquest fons bibliogràfic conté tot el material relacionat amb els palíndroms que Ramon Giné i Josep M. Albaigès havien acumulat al llarg dels anys. La intenció és que en el futur vagin augmentant les aportacions i probablement serà, si no és, un centre mundial de la palindromia⁵.

La meva professió de músic, primer com a intèrpret, després com a pedagog i director d'orquestra, al costat del cultiu dels palíndroms, va comportar, gairebé forçosament, el descobriment dels palíndroms musicals. És a dir, fragments musicals que es poden llegir i interpretar tant del principi al final, com del final al principi, amb el mateix resultat sonor. El que va començar com una curiositat més, va continuar amb la recerca d'aquests exemplars de música reversible que amb el temps s'han anat acumulant. Alguns ja els vaig publicar en l'esmentat llibre *Sé verla al revés*, però l'augment d'exemples i de coneixements adquirits sobre ells em van fer pensar en reunir-los tots en un volum. Gràcies a Carlos López, també palindromista, que ha fet i fa tant per la divulgació dels palíndroms, en vaig fer una primera edició en castellà que va sortir a Mèxic el 2013. Ara, en presento la versió en català, ampliada i millorada.

Jesús Lladó - Igualada, 2014

5 Palindromia: terme que no surt als diccionaris catalans i castellans però que trobem en el lèxic mèdic. En aquest àmbit significa "recaiguda o recurrència d'una malaltia" (p.ex. reumatisme palindròmic). Els palindromistes l'usen com a terme genèric, "tot allò que fa referència al món dels palíndroms".

Introducció

L'objectiu d'aquest llibre no és presentar un estudi exhaustiu i erudit sobre els palíndroms musicals, sinó mostrar i divulgar el vessant musical equivalent a aquest recurs lingüístic. No es tracta d'un llibre tècnic només destinat a músics i a palindromistes. El que inclogui termes i explicacions de teoria musical i palindròmica, no impedeix que sigui perfectament comprensible per a qualsevol. Tot i això, m'ha semblat necessari, per al lector no familiaritzat, començar per una breu descripció del palíndrom verbal i del musical per així poder-los relacionar.

Hi ha molts tractats on es parla dels palíndroms musicals, però fins ara no n'he trobat cap que els relacioni detalladament amb els palíndroms verbals. El dedicar uns capítols a això, a més de mostrar bona part de les partitures i d'oferir una guia d'audició, fa que es tracti d'una obra ben peculiar.

A tal efecte, per començar, exposo la definició de palíndrom, una mica de la història del seu origen i els tipus principals acompanyats per exemples.

Un cop a dins del vessant musical dels palíndroms, el primer que trobarà el lector serà l'explicació del palíndrom musical relacionat amb el verbal mitjançant un exemple senzill. Després, una successió d'obres distribuïdes per èpoques històriques⁶ i per ordre cronològic d'autor. El títol de l'obra seguit pel del compositor precedeix cadascun dels exemples. En la majoria dels casos, una breu ressenya biogràfica de l'autor,

6 Em consta que els períodes en què han estat més freqüents aquest tipus de composicions, són l'Edat Mitjana, el Barroc i el segle XX.

una anàlisi succinta o la descripció de la composició i de la partitura. Al final del llibre, un capítol com a guia d'audició.

Els termes cànon, retrogradació o moviment retrògrad, *cancrizans*, mirall, són els que s'han usat i s'usen per designar els fragments musicals reversibles. Música sacra, música profana, dodecatonisme, serialisme, defineixen estils i formes de composició on trobem aquestes peces. Veurem diferents tipus de palíndroms musicals: monòdics, que en interpretar-los simultàniament des dels dos sentits es converteixen en polifònics⁷; polifònics, on les veus s'imiten al revés, i al mateix temps una veu s'imita a si mateixa; els que ha de girar-se la partitura, etc... La instrumentació és variada; n'hi ha per a veus, teclat, violí, diferents instruments melòdics, orquestra, etc...

Cal dir que, d'alguns dels exemples que se citen, sobretot del segle XX, no n'he pogut obtenir la partitura, i en altres casos, atesa la llargada, només en mostro l'inici i el final per poder veure part de la simetria.

M'ha semblat interessant oferir una guia d'audició per tal que el lector, a més de veure les simetries en les partitures, pugui escoltar-les. Però, malauradament, no he trobat gravacions de tots els exemples. Atesa la facilitat d'accés al material sonor present a la World Wide Web, suggereixo enllaços on escoltar força exemples palindròmics així com de música diversa dels diferents compositors, al costat, per suposat, d'enregistraments comercials. En els que no hi ha ni una cosa ni l'altra, suggereixo alguna altra peça de l'autor per, almenys, conèixer el seu estil.

Finalment, un capítol que conté una miscel·lània d'exemples on la palíndromia no sempre és musical, però que usen els palíndroms com a base, bé siguin frases palindròmiques musicades, cançons o temes que porten per títol palíndroms

⁷ Anomenats de taula, perquè posant-los damunt d'una taula, cada intèrpret toca des del costat oposat, de manera que un veu la partitura des del principi i l'altre des del final.

verbals o els que els fan servir d'una manera o altra. En aquest capítol, hi incloc tot un seguit d'exemples de música *pop*, *rock*, *heavy metall*, etc... que d'alguna manera han fet servir o s'han inspirat en els palíndroms, així com uns altres tipus de curiositats que relacionen aquests dos mons, la música i els palíndroms.

Recomano a l'esforçat lector que llegeixi seguida tota la primera part del llibre: Pròleg, Introducció, Els palíndroms verbals i Els palíndroms musicals. Després no cal seguir per ordre. Es pot consultar cada cas de forma desordenada, al gust de cadascú.

Els palíndroms musicals

No és prou complicat i difícil l'art de la composició com per plantejar-se escriure obres d'anada i tornada? Efectivament. No obstant això, la idea de crear estructures musicals basades en el concepte del palíndrom, ha fascinat a força compositors al llarg dels segles. La seva aplicació ha generat tècniques com la retrogradació, els cànons *cancrizans*, i les sèries dodecatòniques retrogradades. La forma canon és la més freqüent, ja que es tracta d'una imitació, i el que fa el palíndrom en realitat és imitar una frase o fragment musical en el sentit contrari.

Durant l'Edat Mitjana, en plena expansió de la polifonia, es van compondre els primers palíndroms musicals dels quals tenim notícia. El més conegut és el *Rondeau* del segle XIV, *Ma fin est mon commencement*, escrit per Guillaume de Machaut, per a tres veus. Més tard, ja en ple Renaixement, trobem el canon *cancrizans* a vuit veus de William Byrd. I en el Barroc, el del compositor mexicà Francisco López Capillas, de la seva missa *Quam pulchri sunt gressus tui*, els de Scheidt, Blankenburg, Mestrino, Rousseau i per descomptat el de l'*Ofrena Musical* de Bach, el més conegut.

Conforme entrem en la tonalitat, es fan més escassos els exemples. A més del de Bach, potser els més coneguts siguin els de Haydn (*Sonata en La Major, Hob.XVI: 26* per a Piano i el *Menuet al Rovello* de la *Simfonia 47*).

La tonalitat, o millor dit el sistema tonal, està basat en les escales diatòniques¹⁴ majors i menors, i consisteix bàsicament en l'ordenació dels elements melòdics i harmònics al voltant d'un

14 Que procedeixen segons la successió natural dels tons i semitons de la gamma sense modificacions cromàtiques.

eix anomenat tònica, amb unes característiques melòdico-harmòniques ben definides. Els pilars bàsics del sistema tonal són les escales diatòniques, des del punt de vista melòdic, i les funcions de tònica, dominant i subdominant des del punt de vista harmònic (I, V i IV graus de l'escala respectivament). Aquest sistema es desenvolupa en la música culta occidental a partir del segle XVII i, tot i que durant el s. XX perd la seva hegemonia i que arriba a ser qüestionada la seva viabilitat, segueix estant en ple vigor en diversos estils, sobretot en les músiques comercials.

Posem un simple exemple del que seria un palíndrom musical:

Tenim dos compassos, el segon dels quals és la inversió del primer; és evident que tant llegint d'esquerra a dreta com de dreta a esquerra, es tracta del mateix.

A continuació, per tal que es vegi la relació amb el palíndrom verbal, li posarem una lletra, com si fos una cançó, i que aquesta lletra sigui també una frase palindròmica. Adjudicarem una paraula a cada nota, de manera que es vegi clarament la simetria i a tal efecte usarem un palíndrom paraula-a-paraula, de caràcter "existencialista":

Jo sóc. Jo no sóc. Sóc. No, jo sóc jo.

Si cantem d'esquerra a dreta les notes amb la seva lletra, sentirem el mateix que si ho cantem de dreta a esquerra.

I si volem fer-lo polifònic, hi afegim una veu que també sigui simètrica i, a ser possible, que el tot sigui audible.

- Renaixement -

Allà tabal sona, nanos, la batalla.

Diliges Dominum
(*Cantiones Sacrae*)

WILLIAM BYRD

William Byrd (1540 - 1623) va ser el compositor anglès més famós dels últims anys de l'època dels Tudor (Isabel I d'Anglaterra) i de la primera època dels Estuard (Jacob I d'Anglaterra), dins del Renaixement tardà. Va conrear molts dels gèneres musicals que existien a Anglaterra en aquella època, com les formes de música sagrada i la polifonia profana, música per a teclat i música de ministrers¹⁷.

Va néixer a Londres i va iniciar els estudis instrumentals i teòrics de ben jove. Gràcies a una referència que apareix en el pròleg de *Cantiones*, de Tallis i Byrd (1575), podem afirmar que aquest va ser deixeble de Thomas Tallis i més tard membre destacat del cor de la Chapel Royal¹⁸.

Durant la seva etapa d'adolescència va compondre el responsori de pasqua *Christus resurgens*, publicat el 1605. El seu primer treball important va ser com a organista i mestre de cor de la Catedral de Lincoln. Càrrec que va ocupar de 1563 fins a 1572. El seu període a Lincoln no va estar exempt de problemes, va ser acusat de compondre obres polifòniques per a cor "massa elaborades". La dècada de 1560 va ser molt important per a la formació de Byrd com a compositor. Va compondre obres per al servei breu, un conjunt de peces per a

17 Ministrer o **ministril**: era un instrumentista, principalment de vent, segons la denominació pròpia dels segles XV al XVIII.

18 La **Chapel Royal** és la capella reial britànica. Un conjunt de músics (cantors i instrumentistes) que realitzen el servei musical en els actes religiosos dels monarques britànics. El terme "capella reial" fa referència tant al grup de músics com a l'edifici. Va néixer el s. XIII i des del 1702 resideix al St James's Palace, no molt lluny del Palau de Buckingham, a Londres. Alguns compositors molt famosos en van ser organistes. A més de Byrd i Tallis, J. Bull (1591-1613), O. Gibbons (1605-1625), J. Blow (1673-1708), H. Purcell (1682-1695) i G. F. Händel (1723-1759), entre altres.

Diliges Dominum

Canon VIII voc.

William Byrd (c.1540-1623)

Superius Primus [Soprano 1]

Contratenor Primus [Alto 1]

Tenor Primus [Tenor 1]

Bassus 1 Secundus [Bass 1]

Superius Secundus [Soprano 2]

Contratenor Secundus [Alto 2]

Tenor Primus [Tenor 2]

Bassus 2 Secundus [Bass 1]

Di - li - ges Do - mi - num De - um tu - um

Di - li - ges Do - mi - num De - um tu - um ex

Di - li - ges Do - mi - num De - um tu - um ex to - to -

Di - li - ges Do - mi - num De - um tu - um

Di - li - ges Do - mi - num De - um tu - um, De -

Di - li - ges Do - mi - num De - um tu - um,

Di - li - ges Do - mi - num De - um tu - um,

tu - um si - cut te i - psum, i - psum.

-ges pro - xi - mum si - cut te i - psum.

-cut te i - psum, si - cut te i - psum.

-mum tu - um si - cut te i - psum.

um si - cut te i - psum, te i - psum.

mum tu - um si - cut te i - psum, te i - psum.

di - li - ges pro - xi - mum tu - um si - cut te i - psum.

si - cut te i - psum, te i - psum.

- Barroc -

I, Ed, sung a gnostic illicit song: *Agnus Dei*.
Michael Donner

Cànons cancrizans SAMUEL SCHEIDT

En una ocasió, buscant repertori per als meus alumnes de música de cambra, casualment vaig trobar aquests exemples de música reversible, els *Cànons cancrizans* de Scheidt.

El cànon és una composició imitativa a dues o més veus en la qual cadascuna de les parts repeteix, a una distància i un espai de temps fixat, el mateix dibuix melòdic. Les regles fonamentals del gènere són l'exactitud de la imitació i la seva continuïtat. Un dels cànons més antics que es coneix és un cant anglès sobre el text *Summer is icumen*²¹ del manuscrit *Harleian 978* del British Museum, escrit al segle XIII, atribuït a un monjo de l'abadia de Reading anomenat John of Fornsete.

Els compositors del Barroc es van divertir escrivint tot tipus de varietats de cànons, com el cànon simple, el cànon *ad infinitum* o perpetu, el cànon per augmentació o per disminució, el reversible, el polimorf, l'enigmàtic, etc... En aquest cas es tracta, com el seu títol indica, de dos cànons *cancrizans*, o cànons *cranc* (al·ludint, com és ben sabut, a la dita popular que els crancs caminen enrere), una forma d'anomenar el moviment retrògrad, en què la segona veu reproduïx la primera al revés; i en aquest cas, té una tercera veu formada per un hexacord²² palindròmic. Exactament la mateixa tècnica compositiva que la de l'exemple anterior.

21 Val la pena escoltar-lo en aquest enllaç d'Internet: <http://www.youtube.com/watch?v=ZWWEHAswpFI>

22 Sistema de sis graus musicals consecutius.

CANON CANCRIZANS

Samuel Scheidt
(1587-1654)

CANON CANCRIZANS

Samuel Scheidt
(1587-1654)

super ut, re, mi, fa, sol, la

- Classicisme -

Sí, toca el piano, sona, i ple. Acotí's.

Menuetto a rovescio
Menuet al roverso
 FRANZ JOSEPH HAYDN

Sí, el gran Franz Joseph Haydn, també va utilitzar la palindromia en algunes de les seves composicions. Haydn (1732-1809), austríac de naixement, forma part d'aquesta sèrie de compositors que van tenir el bon humor i la capacitat lúdica d'utilitzar la tècnica de composició equivalent al palíndrom verbal.

Haydn va ser un immens i creatiu compositor que va liderar el Classicisme. Va tocar tots els gèneres amb un nivell de qualitat molt alt. La simfonia, l'òpera, la cantata, l'oratori, el concert, el *lied* i la música de cambra formen part de la seva vasta obra. De la seva mà van sortir 104 simfonies, diverses d'elles amb títols tan suggestius com *El matí*, *El migdia*, *El filòsof*, *La passió*, *L'ós*, *La gallina*, *Els adéus*, *El mestre d'escola*, *La caça*, *La reina*, *La sorpresa*, etc Una mostra més del seu bon humor i les ganes de passar-s'ho bé. A l'edat de 65 anys va culminar la seva obra amb dos dels més grans oratoris: *La creació* i *Les estacions*.

Almenys va compondre dos exemples de música palindròmica, que en realitat són un de sol. És un mateix tema que trobem tant en una sonata per a piano com en una simfonia. El primer cas és el *Menuetto a rovescio* (Minuet l'inrevés) de la Sonata en La Major, Hob.XVI: 26 per a piano, dedicada al príncep Nikolaus Esterházy, un petit i perfecte palíndrom musical; i l'altre, el *Menuet al Roverso*, de la Simfonia núm 47 en Sol M. Hob. I / 47, que sovint és anomenada com "El palíndrom". Aquí la instrumentació és per a 2 oboès, 2 trompes en sol i la secció de corda completa, i consta com el tercer moviment.

Menuetto a rovescio
Sonata en la major, Hob.XVI:26 per a piano

Menuetto al Rovescio

mf

7

14

Trio

21

29

p *mf*

37

Menuetto da Capo

- Romanticisme -

Ai!, va sonar possible el bis, soprano sàvia.

The Way of the World
IGNAZ MOSCHELES

Un altre compositor que podem incloure en la llista dels “tocats pels palíndroms”, és Ignaz Moscheles.

Ignaz Moscheles va néixer a Praga el 1794 i va morir a Leipzig el 1870. Gran pianista de l'època i compositor que va estudiar amb Carl Maria von Weber. Va realitzar nombroses gires per Europa i finalment es va establir a Leipzig on, juntament amb Mendelssohn, va fundar el Conservatori. Es va relacionar amb els grans de l'època: amic de Beethoven, rival de Meyerbeer i professor de Listz i Mendelssohn.

Va compondre més de 140 obres de gèneres diversos: piano sol, música de cambra, concerts per a piano i orquestra, els *Charakteristische Studien*, etc Alguns dels seus títols com *Pensieri Alla Pasta*²⁸, *Charmes de Londres*, *Humoristische Variationen Scherzo und Festmarsch* o *Bonbonnière musicale* ens indiquen que no li faltava sentit de l'humor.

El seu palíndrom és una peça per a piano titulada *The way of the world*. No sé si tindrà relació amb la comèdia homònima, la història dels amants Mirabell i Millamant, de William Congreve (1670-1729). Va ser estrenada en 1700, i és considerada com una de les millors de l'època de la Restauració.

Com es pot veure, si posem la partitura de cap per avall, és exactament el mateix.

28 Es refereix a Giuditta Pasta, cèlebre cantant de l'època.

The Way of the World

Moscheles

Allegro

7

14

21

28

35

Pierrot Lunaire op. 21 (1912)

ARNOLD SCHÖNBERG

Pierrot Lunaire va ser escrita per a veu recitadora i cinc instruments. Flauta (alternant amb flautí), clarinet, violí (alternant amb viola), violoncel i piano. Basada en el cicle poètic d'Albert Giraud, tracta la figura del pierrot, típica de la decadència, vacil·lant entre l'alegria i la malenconia, entre l'optimisme i les frustracions.

Inspirada en l'ambient de cabaret vienès, està formada per tres grups de set poemes: en el primer, Pierrot canta sobre l'amor, el sexe i la religió; en el segon, sobre la violència, el crim i la blasfèmia, i en el tercer sobre el seu retorn a casa amb el seu passat sotjant-lo.

Arnold Schönberg (1874-1951), pare del dodecatonisme, professor de Berg i Webern, estava fascinat per la numerologia. Va utilitzar motius de set notes al llarg de l'obra, fins i tot el grup de músics és de set, comptant-hi el director. La peça és el seu opus 21, conté 21 poemes i va ser començada el 12 de març de 1912. Altres números clau en l'obra són el tres i el tretze: cada poema conté tretze línies (dos versos de quatre línies seguits per un vers de cinc línies), mentre que la primera línia de cada poema apareix tres vegades (essent repetides com les línies 7:13).

Schönberg parteix de les imatges del poeta Albert Giraud per expressar els contrastos anímics mitjançant la dimensió tímbrica. El tractament de la veu és la renúncia al cant per desembocar en la melodia parlada, *Sprechgesang*. El recitat reconeix l'ascens i descens de l'altura de les notes fixada pel compositor. Segons instruccions del propi Schönberg "els executants no han de tractar de donar forma i expressió a l'esperit i al caràcter de cadascuna de les peces basant-se en el sentit de les paraules, sinó sempre, i només, inspirant-se en la música".

El fragment palindròmic de *Pierrot Lunaire* apareix en el poema 18, titulat *Der Modfleck (La taca lunar)*. El text, traduït per Luis I. Etcheverry, diu així:

Amb una taca blanca de clara lluna
sobre l'esquena de la seva jaqueta negra,
així passeja Pierrot en la nit tèbia,
buscant felicitat i aventura.

És clar !, pensa, és una taca de guix!
Frega i frega, però no la pot fer desaparèixer.
I així continua, ple d'amargor,
i frega i frega fins que es fa de dia

De sobte, alguna cosa li molesta a la roba,
la mira des de diferents angles i per fi la veu:
hi ha una taca blanca de clara lluna
sobre l'esquena de la jaqueta negra.

I la partitura, de la que mostro la primera i l'última pàgina. S'hi pot veure la retrogradació només a càrrec dels instruments melòdics, en els quatre pentagrames superiors, Piccolo (flautí), Klarinette in B (clarinet en Si b), Geige (violí) i Violoncell. (violoncel).

18. Der Mondfleck

Sehr rasche ♩ (c. 144)

Instrumentation: Piccolo, Klarinette in B, Geige, Violoncell., Rezitation, Klavier, Picc., Kl. (B), G., Vcl.

Lyrics:
 Einen wei - ßen Fleck des hel - len Mon - des auf dem Rück - ken
 sei - nes schwar - zen rok - kes, so spaziert Pier -

Picc. *pp* *rit.* *sf*
 Kl. (B) *f* *ff*
 G. *cresc.*
 Vcl. *cresc.* *f cresc.* (komisch bedeutsam)
 gift - geschwollen wei - ter, reibt und reibt bis an den frühen Morgen ei - nen
fp *sf* *ff* *f*
pp
 (S^{mo})
 Picc. *f*
 Kl. (B) *f*
 G. *f* *pp*
 Vcl. *f*
 wei - ßen Fleck des hel-len Mon-des.
ff

ohne größere Pause, bloß \curvearrowright
 aushalten, folgt:
Serenade.
 Klavier, Violoncell
 Übergang zu Heimgahrt kommen dazu
 Flöte, Klarinette in A, Geige.
 Without much of a pause,
 merely holding the \curvearrowright ,
 go on to "Serenade"
 In the transition to
 "Heimgahrt" [mm. 46-53],
 flute, clarinet in A,
 and violin are added.

- Els palíndroms en la música *pop, rock, punk... -*

Aquest capítol inclou grups i temes musicals que tenen algun tipus de relació amb el món dels palíndroms.

Zen Arcade **HÜSKER DÜ**

Zen Arcade és un àlbum de **Hüsker Dü**, de *hardcore punk*, que conté dues cançons, *Reoccurring Dreams* i *Dreams Reoccurring*, l'última de les quals apareix abans en l'àlbum, però en realitat és la intro de la cançó anterior tocada al revés.

Dreams Reoccurring és el cinquè tema, al minut 9'27" i *Reoccurring Dreams* és l'últim al minut 56'25".

UFO Tofu **BÉLA FLECK AND THE FLECKTONES**

UFO-TOFU és un disc gravat el 1992, pel grup **Béla Fleck & The Flecktones**. La cançó de títol palindròmic que també dóna títol a l'àlbum, està inspirada en la cançó de Baby Gramps *Palindromes*, *Palindromes*, *Where Do You Roam*. Té seccions que estan tocadés cap endavant i cap enrere en diverses combinacions, cosa que produeix palíndroms musicals.

Starálfur
SIGUR RÓS

Ágætis byrjun (Un bon començament), el segon disc del grup **Sigur Rós**, és realment peculiar. Hi ha un tema titulat *Starálfur* on l'acompanyament de les cordes és un palíndrom musical. Aquest tema forma part de la banda sonora de la pel·lícula *The life Aquatic* (Wess Anderson, 2004).

Altres curiositats de l'àlbum són: si es toca el tema *Intro* a l'inrevés sents la versió instrumental d'*Ágætis byrjun*; i si s'accelera *Avalon* al quàdruple de la seva velocitat se sent la versió instrumental d'*Starálfur*.

You Can Call Me Al
PAUL SIMON

La cançó *You Can Call Me Al* de **Paul Simon**, que forma part del seu àlbum *Graceland*, té un solo de baix elèctric que és palindròmic. En el segon video d'Internet que recomano, es pot escoltar perfectament el fragment reversible gràcies a que el toca diverses vegades i cada vegada més lent.

I Palindrome I
THEY MIGHT BE GIANTS

L'enganxosa i truculenta cançó *I Palindrome I*, del grup **They Might Be Giants**, a més del títol al·lusiú al palíndrom, té per tornada el mateix títol i la paraula palindròmica *manonam*, el significat de la qual desconec. A continuació en mostro part de la lletra.

Someday mother will die and I'll get the money
Mom leans down and says, "My sentiments exactly,

You son of a bitch"
 I palindrome I (I palindrome I)
 I palindrome I (I palindrome I)
 And I am a snake head eating (snake head)
 The head on the opposite side (snake head)
 I palindrome I (manonam)
 I palindrome I (manonam)

See that bulletproof dress hanging from the clothesline
 See the medical chart with the random zig-zag
 Now I'll help it decide
 I palindrome I (I palindrome I)
 I palindrome I (I palindrome I)
 And I am a snake head eating (snake head)
 The head on the opposite side (snake head)
 I palindrome I (manonam)
 I palindrome I (manonam)
 I palindrome I (manonam)
 I palindrome I (manonam)

Bob **WEIRD AL YANKOVIC**

La cançó *Bob* de l'àlbum de 2003 *Poodle Hat*, va aparèixer el 2006 a Internet, i va ser un fenomen pel què fa a la divulgació dels palíndroms. Yankovic és conegut per les nombroses paròdies que realitza de cançons d'èxit. *Bob*, en estil de blues, té per text un reguitzell de palíndroms en anglès. Pretén ser una paròdia de la cèlebre cançó de Bob Dylan *Subterranean Homesick Blues*. Una de les gràcies és que en el vídeo Yankovic va mostrant cada palíndrom en una targeta i alhora sona la cançó. Vegem-ne la lletra:

"Bob"

I, man, am regal - a German am I
 Never odd or even
 If I had a hi-fi

Madam, I'm Adam
 Too hot to hoot
 No lemons, no melon
 Too bad I hid a boot
 Lisa Bonet ate no basil
 Warsaw was raw
 Ma is as selfless as I am

Ah, Satan sees Natasha
 No devil lived on
 Lonely Tylenol
 Not a banana baton
 No "x" in "Nixon"
 O, stone, be not so
 O Geronimo, no minor ego
 "Naomi," I moan
 "A Toyota's a Toyota"
 A dog, a panic in a pagoda

Rise to vote, sir
 Do geese see god?
 "Do nine men interpret?" "Nine men," I nod
 Rats live on no evil star
 Won't lovers revolt now?
 Race fast, safe car
 Pa's a sap
 Was it a car or a cat I saw?
 May a moody baby doom a yam?

Oh no! Don Ho!
 Nurse, I spy gypsies - run!
 Senile felines
 Now I see bees I won
 UFO tofu
 We panic in a pew
 Oozy rat in a sanitary zoo
 God! A red nugget! A fat egg under a dog!
 Go hang a salami, I'm a lasagna hog

Guia d'audició

Bona part dels exemples musicals palindròmics exposats en aquest llibre es poden trobar a Internet. Però per no carregar d'adreces llargues i difícils de transcriure, el palindromista Xavi Torres (Smord'n&Lap) va tenir la brillant idea d'obrir una compilació a YouTube titulada

« Els palíndroms musicals » de Jesús Lladó
(<https://www.youtube.com/playlist?list=PL5w-sz5X3RTwwS33UvYa-JV8ZzCCz3yBYD>)

Aquí hi podem trobar la majoria d'exemples. Aniran seguits per les sigles *EPMJL* (*Els Palíndroms Musicals de Jesús Lladó*). N'hi ha d'altres que no formen part de la compilació però que també es troben a YouTube. Aquests aniran seguits simplement per les sigles *YT* (*YouTube*). Finalment, aquells que no consten en cap dels dos llocs, en poso l'enllaç.

Ma fin est mon commencement

GUILLAUME DE MACHAUT

Versió discogràfica:

- *Ma fin est mon commencement*.
Louis Thiry (òrgano). 2004 / Hortus 35
- *The Art of Courthly Love* (Guillaume de Machaut and his Age – Late Fourteenth Century Avant Garde – The Court of Burgundy)
The Early Music Consort of London - David Munrow, dir. / EMI/HMV SLS 863

Índex

Sever revés.....	9
Pròleg	11
Introducció	15
Els palíndroms verbals	19
Els bifrants.....	24
Tipus de palíndroms	26
Els palíndroms musicals.....	29
- Edat mitjana -	33
- Renaixement -	39
- Barroc -	45
- Classicisme -	65
- Romanticisme -	79
- Segle xx -	91
- Els altres palíndroms musicals -	145
- Palíndroms verbals musicats -	148
- Els palíndroms en la música pop, rock, punk... -	152
- Palíndrom musical urbà -	160
- Termes musicals palindròmics -	161
- Compositors clàssics nom palindròmic -	162
Bandes de música moderna amb nom palindròmic..	164
Guia d'audició.....	168
Bibliografia	190
Índex onomàstic.....	193